

Pentru aceasta trebuie îndeplinite anumite condiții:

- prezentarea **exemplarelor** tipice, reprezentative în vederea elaborării schemelor perceptive generalizate;
- stabilirea și prezentarea unor **criterii de comparare**, selecție, evaluare a însușirilor perceptive;
- **exersarea** unor acțiuni perceptive (compararea, recompensarea, separarea, gruparea);
- elaborarea și exersarea unui **ghid** de explorare în condiții de percepție complexă;
- elaborarea și compararea obiectelor originale cu **schemele** fotografice și modelele lor;
- **exersarea** integrării într-o analiză unitară a părților percepute separat;
- relevarea specială a **însușirilor semnificative** care trebuie, în mod deosebit, percepute (prin subliniere, colorare, încadrare în chenar etc.);
- **gradarea** după dificultate a sarcinilor perceptive;
- prezentarea și perceperea unor obiecte în contexte și situații diferite pentru a putea remarca ceea ce este invariabil și semnificativ pentru activitatea omului.

Senzațiile și percepțiile fac parte din categoria proceselor psihice cognitive directe, nemijlocite, senzoriale. Sub aspect psihologic ele au la bază anumite legi.

LEGILE GENERALE ALE SENZAȚIILOR ȘI PERCEPȚIILOR

LEGILE GENERALE ALE SENZAȚIILOR

Legea pragurilor absolute și diferențiale. Aceasta este una din **primele legi validate în psihologie**.

În laboratoare s-a constatat că pentru a produce o senzație trebuie o anumită intensitate. Dacă se depășește un anumit prag — numit **prag minimal absolut** — intensitatea cea mai mică a unui stimul poate determina o senzație specifică.

Cantitatea de informații necesară producerii procesului psihic senzorial este în funcție de întregul sistem de conexiuni condiționate formate în creier în legătură cu obiectul sau evenimentul dat.

S-a demonstrat că există și **un prag absolut maxim** = cea mai mare cantitate dintr-un stimul care mai determină încă o senzație specifică.

Dincolo de pragul maxim, excitantul produce suprasolicitare și nu mai apar senzații specifice, ci durerea (o lumină prea puternică este orbitoare; un sunet foarte intens este asurzitor etc.).

Dar sensibilitatea și pragurile senzoriale sînt diferite: mari și mici. **Cu cît pragul este mai mic cu atît sensibilitatea este mai mare și invers.** Aceasta înseamnă că: **pragul absolut este invers proporțional cu sensibilitatea absolută.**

$$E = \frac{I}{P} \quad \begin{array}{l} E = \text{sensibilitate absolută; } I = \text{intensitatea} \\ P = \text{pragul absolut.} \end{array}$$

S-a descoperit și un **prag diferențial** (cu cîtimea minimă de stimul necesară pentru a provoca un proces distinct senzorial sau cea cantitate minimă care adăugată la stimularea inițială determină o nouă senzație).

A. **Pragul diferențial este o mărime relativ constantă** care se adaugă sau se scade din stimulările inițiale date.

B. **Pragul diferențial este invers proporțional cu sensibilitatea diferențială** = legea BAUGNER WEBER — FECHNER

$$K = \frac{S_r}{R} \quad \begin{array}{l} K = \text{prag diferențial;} \\ E = \text{sensibilitate diferențială.} \end{array}$$

$$E = \frac{R}{S_r} \quad \begin{array}{l} R = \text{stimul inițial dat;} \\ S_r = \text{stimul modificat cu acea} \\ \text{cîtime din prag.} \end{array}$$

Pentru Fechner, mărimea procesului senzorial este proporțională cu logaritmul intensității excitantului.

C. **Intensitatea senzațiilor este în progresie aritmetică, în timp ce forța stimulilor este în progresie geometrică.**

Legea psihofizică Weber — Fechner se referă la relația după care se comportă, de regulă, stimulările de intensitate medie.

Cercetările recent efectuate încearcă o generalizare a acestei legi pe **baza unei teorii electrochimice a stimulilor**, cuprinzând stimulări intense și slabe.

În psihologia inginerască există **pragul operativ** — mărimea minimă a divergenței — care atunci când este atinsă, viteza și precizia diferențierii devin maxime.

Distanțarea stimulilor între ei echivalează cu divergența lor, în funcție de diferite însușiri.

Legea contrastului senzorial. Această lege se referă la scoaterea reciprocă în evidență a 2 stimuli cu caracteristici opuse. Ex.: un stimul negru pe fond alb, se sesizează ușor și rapid, decât pe alt fond cu care nu este în contrast.

În structura fiecărui analizator există **mecanisme speciale de accentuare a contrastului.**

A. **Contrast succesiv**, adică creșterea sensibilității pentru excitantul care urmează. (Ex.: un sunet înalt care urmează unui sunet jos);

B. **Contrast simultan.** Explicația contrastului trebuie căutată în faptul că elementele asupra cărora se centrează actul senzorial sînt întotdeauna supraestimate de noi în raport cu acele elemente asupra cărora nu se exercită centralizarea senzorial-perceptivă și rămîn doar la periferia procesului.

Distingem cîteva **componente ale fenomenului complex** ce are loc:

— **supraestimarea** elementelor situate în zona centrală a procesului senzorial-perceptiv în raport cu elementele periferice;

— **intensitatea atenției;**

— **durata centrării pe obiect;**

— **ordinea de succesiune**, în sensul că, de regulă, ultimul element central este supraestimat;

— **însușirile nete**, obiective ale realității (depărtarea de subiect, claritatea obiectului etc.).

Legea adaptării. Legea respectivă se referă la **modificarea sensibilității analizatorilor în funcție de intensitatea și repetarea stimulilor.**

Această lege acționează la nivelul tuturor analizatorilor, dar este mai deosebită la **văz, tact și olfacție**.

Cea mai puternică adaptare este cea vizuală.

În cazul senzațiilor algice (dureroase) și auditive adaptarea este mai slabă.

Adaptarea senzorială are mare importanță biologică pentru organism. Fiecare analizator este adaptat pentru intensități foarte diferite ale unui stimul.

De ex.:

— adaptarea la lumină (zăpadă) = 5'

— adaptarea la întuneric (noapte fără lună) = (3—4 h).

Trecerea de la vederea cu ajutorul conurilor, la vederea cu ajutorul bastonașelor — reflexul pupilar.

— adaptarea olfactivă = 1—3 minute

— adaptarea tactilă (atingere) = după 3'.

Legea interacțiunii analizatorilor. O senzație care se produce într-un analizator influențează producerea senzațiilor pe alți analizatori, intensificându-le sau diminuându-le. De exemplu, zgomotul puternic al unui avion scade sensibilitatea vederii periferice, a bastonașelor cu 20% din nivelul inițial. După încetarea zgomotului sensibilitatea periferică a revenit la normal și peste.

Aceasta se explică prin **legea inducției reciproce negative**, plecată de la focarul de excitație mai puternic (focarul produs de zgomotul avionului).

Trecerea peste normal se explică prin **inducția pozitivă** în locul unde a fost focarul de excitație (zgomotul) apare o **inhibiție puternică**, care, prin inducție pozitivă, întărește sensibilitatea periferică (ex.: sub influența luminii senzația auditivă produsă de un stimul puternic crește; dar dacă intensitatea sunetului coboară sub o anumită limită, influența se inversează și sunetul auzit ni se pare mai slab atunci când acționează și lumina).

O altă interacțiune este **sinestezia**, stimularea unui analizator produce efecte senzoriale caracteristice pentru un alt analizator, deși acesta nu a fost special stimulat. Sinestezii frecvente sînt între **văz și auz**.

Legea semnificației (a sensibilității). Semnificația mai mare a unui stimul: crește sensibilitatea față de el; este mai repede discriminat; poate contrazice legea intensității stimulului și senzației.

La animale semnificația este biologică, iar la om semnificația devine socioculturală (zgomotul motorului, ascultarea pulmonului). Se poate crește sensibilitatea la anumiți stimuli sporind semnificația lor.

Sensibilitatea prin **exercițiu rațional și educație** duce la o specializare senzorială de tip uman: formarea auzului muzical absolut; formarea ochiului cromatic; formarea urechii de «ascultare».

În realizarea oricărei senzații **toate legile acționează corelat și cumulat.**

LEGILE GENERALE ALE PERCEPȚIEI

Legea integralității percepției. Insușirile obiectului sînt semnalate în interrelațiile complexe, alcătuint **o imagine unitară**, cuprinzînd atît însușirile principale, cît și cele secundare, de detaliu, de fond și de context.

Dacă un obiect cunoscut este văzut numai parțial, **în virtutea unității structurii obiectului**, subiectul se comportă ca și cum l-ar fi văzut în întregime.

Legea structuralității perceptive. Insușirile obiectelor au **intensitate și cantitate** de informație diferită. Pentru aceasta, însușirile relevante ocupă, în structura imaginii un prim plan, în timp ce toate celelalte trec pe plan secund.

Astfel, **imaginea perceptivă este organizată ierarhic** iar explorarea se face în **punctele de maximă concentrare informațională.**

Mesajele pe care le primim pe cale senzorială în **percepția socială a celorlalte persoane sînt atribuite și codificate** în conștiința noastră în funcție de motivele, de credințele, de atitudinile pe care le știm a fi ale acestor persoane. Aceste trăsături ne servesc ca indicii pertinente, relativ stabile, permițînd organizarea și «descrierea mai economicoasă a unei mase derutante de informații» ce ne parvin. Această atribuire și ancorare în stimulările primite este probabil să se realizeze la diferite nivele și în mod ierarhic: senzitiv, rațional, intențional, emoțional, caracterial.

În percepțiile sale sociale, **individul tinde să ordoneze persoanele, să le integreze ierarhic într-un univers uman** plin de acte sociale, de intenții, valori semnificative. De

asemenea, perceperea socialului și a interrelațiilor personale se realizează la individ prin intermediul unor criterii educaționale, pe care el și le-a interiorizat de-a lungul formării sale.

Aceste caracteristici arată cu certitudine că în **structura percepției sociale** intervin substanțial procesele și operațiile gîndirii, motivația personală, atitudinea evoluării. Fără îndoială, nici percepțiile obiectelor lumii materiale nu le efectuăm în afara actelor de gîndire și a motivației. Ele însă sînt raportate la alte sisteme de referință decît cele prin excelență psihosociale.

Legea selectivității perceptive. Evidențiază caracteristica omului **de a fi o ființă activă în relațiile cu lumea.** Nu se pot reflecta toți excitanții, stimulii, care acționează asupra analizatorilor. Omul se fixează numai asupra unui aspect al lumii — în legătură cu activitatea sa — care devine «**obiectul percepției**» și este reflectat complet, clar și precis. **Obiectul percepției este fix, este dinamic în sensul inversării obiectului și fondului percepției.**

Selectivitatea în percepție este **dependentă** de o serie de factori: interes, conturare specială, contrast cromatic, mișcarea obiectului, schema perceptivă actualizată, indicarea verbală.

Selectivitatea, centrarea pe obiect și fixația, în funcție de anumite repere mai stabile aparțin și percepțiilor sociale, cu deosebirea că nevoia de repere, de invarianță, în aceste percepții este mult mai mare deoarece perceperea fenomenelor psihosociale și de interacțiune a persoanelor o realizăm prin intermediul unui **cod valoric** pe care îl stăpînim. Operarea valorică cere o persistență a stimulului și repetarea sa; ea reclamă o mai mare constanță și ordine în realizarea atitudinilor date.

Intotdeauna, percepînd comportamentele sociale ale persoanelor, simțim imperios trebuința de a ne edifica asupra aspectelor ce rămîn constante în ele, asupra aspectelor permanente.

Mai mult, percepția socială cuprinde neapărat și o atitudine **evaluativă** din partea subiectului. Ea se încheie cu **un răspuns consonant sau distonant cu alte evaluări.** De aceea, cele mai multe studii în acest domeniu sînt și studii asupra atitudinii de **apreciere reciprocă a individualităților.**

Din sfera largă a **obiectelor percepției sociale** a individului mai frecvent au fost cercetate:

— percepția **preferințelor** reciproce;

- percepția **sentimentelor**;
- percepția **atitudinilor** de apreciere reciprocă.

S-au stabilit anumiți **indici de corelație** între percepția prezumtivă a atitudinii celuilalt și manifestarea reală a acestei atitudini la individ, după cum urmează:

a) **indicele de exactitate a percepției** care coincide cu indicarea precisă de către subiectul investigat a persoanelor care îl aleg sau îl resping, într-o anumită relație sau acțiune;

b) **indicele de conformitate** (perceptivo-afectivă, dacă este vorba de sentimente), care exprimă **acordul** deplin între actul alegerii (al preferinței și simpatiei manifestate) efectuate și previziunea pe care o face subiectul despre această alegere, ori preferință;

c) **reciprocitate** (afectivă sau apreciativă) exprimată în **coincidența** alegerii (preferinței, afecțiunii) cu situația de a fi ales (preferat, simpatizat).

Corelația dintre acești indici este puternică, iar prezența, uneori, a două însușiri obligă neapărat și la o a treia. Astfel, dacă se constată conformitate și reciprocitate, este certă și exactitatea atitudinilor, dacă se realizează o conformitate și o exactitate, cu siguranță că avem și reciprocitate, după cum, reciprocitatea și exactitatea presupun neapărat conformitatea.

Legea constanței perceptive. Această lege se referă numai la viața psihică a omului și explică o serie de fenomene (ex.: fotografia, micșorarea imaginii, corecturi prin convergență și a experienței anterioare).

Prin mecanismele corectoare și prin transferul experienței tactilo-kinestezice se asigură **constanța formei**, așa încât dacă obiectul își schimbă poziția și se modifică astfel unghiul sub care se văd suprafețele lui el este perceput ca având aceeași formă.

Putem vorbi și de o **constanță a culorii**, chiar dacă lumina scade în mediul ambiant (pe baza experienței anterioare).

Imaginile perceptive, în general, se structurează pe aspectele invariante ale obiectelor, **pe însușirile și raporturile constante ale acestora**, ceea ce dă un caracter obiectiv însăși imaginilor noastre subiective. **Sunetele** (de ex.: do, re, sol) rămân invariabile în însușirile lor esențiale și le percepem ca atare, indiferent dacă sînt cîntate la pian, produse de voce, chitară, sau alt instrument, independent dacă sînt redade la o distanță de o octavă între ele. În raport cu însușirile spațiale ale obiectelor se formează, în percep-

țiile noastre, constantele de formă, mărime, de poziție, de volum.

Caracterul constantelor în percepțiile noastre se obțin ca rezultat al generalizării senzoriale, mai precis a structurării pe invariant a schemelor senzorio-motorii, cu extinderea lor în situații asemănătoare ori apropiate, chiar dacă stimulările concrete s-au modificat întrucîtva. Generalizarea senzorială este rezultatul învățării perceptuale al structurării unor mecanisme senzorio-motorii în raport cu obiectele percepute de repetate ori. **Generalizarea răspunsurilor se realizează la toate nivelele activității noastre psihice.**

Deci, în percepția senzorială a lucrurilor apare tendința structurării procesului pe elemente mai stabile din câmpul perceptiv, tendința spre constanță, sau cum i se mai spune în prezent și **informația cognitivă.**

Percepția socială a individului poate fi descrisă și ea ca **informație codificată**, mult mai analitică și elaborată subiectiv în comparație cu informațiile sensibile venite de la obiecte. **Ea tinde spre constante valorice și de interpretare socială.**

Legea semnificației. Pentru om, tot ce are semnificație, se impune în câmpul său perceptiv. Percepția este semnificativă dacă satisface trebuințele, interesele, scopurile, așteptările omului. Chiar dacă **obiectul este mai slab decît altele mai în evidență**, el este mai semnificativ și este perceput ca atare (**semnificația selectivă prin sine cu individualitate unică**).

Există și o «apărare perceptivă» socială, manifestată prin ridicarea pragurilor percepției, cu rol defensiv în raport cu stimulii neagreți sau în dezacord cu considerațiile proprii subiectului.

Fenomenul percepției sociale a individului, se prezintă diferențiat și în funcție de **poziția din care omul percepe** comportamentele sociale și atitudinile de grup ale celorlalți. Căci una este percepția individului din **poziția din afara grupului**, ca fiind exterior acestuia sau a membrului nou venit în grup, abia acomodat și cu totul alta este percepția aceluiași realități privite din interiorul grupului, de pe poziția apartenenței structurale și de durată la grup, uzitînd de criteriile valorice și de normele grupului.

Legea proiectivității imaginii perceptive. Legea respectivă este proprie numai percepției (ca o particularitate).

Imaginea se realizează la nivel cortical (neurofuncțional dar în psihologie ea este **proiectată** la nivelul sursei, a obiectului care a determinat-o, prin implicarea kinesteziei

oculare și a integrării imaginii vizuale cu cea proprioceptivă.

Proiectarea în afara proceselor senzoriale, înseamnă însușirea lor de a ne da localizarea în spațiu și timp a stimulilor. Evident, imaginea psihică senzorială este prin excelență centrală și subiectivă. Noi însă reflectăm lucrurile ca aparținând lumii din afară, **existente acolo, acum, în astfel de combinații** și situații obiective, exterioare imaginii. Niciodată nu trăim impresia culorii ca aparținând creierului ci obiectului pe care îl vedem; nu simțim muzica în ureche, ci ca venind de la instrumentul, vocea, care o produce etc. Astfel, reflectarea adecvată a relației dintre subiect și obiect începe și se realizează încă de la nivelul senzorialității. **Această proiectare** este condiționată de sistemele de referință obiectiv existente în realitatea înconjurătoare: poziția în spațiu a obiectelor, prezența de excitanți simultani și succesivi, raporturile de distanță, mărime și formă ale obiectelor inclusiv interacțiunea personală a fiecăruia cu stimulii mediului înconjurător.

LIMBAJUL

DEFINIREA ȘI CARACTERISTICILE LIMBAJULUI

Limbajul face parte din obiectul și studiul psihologiei fiind o formă specifică de activitate subiectivă, de **comunicare** interumană, realizat prin intermediul **limbii** și al tuturor resurselor sale, prin forma sa de baza naturală și concretă, **vorbirea**.

În studierea limbajului, ca proces prin excelență psihologic, cercetătorii se sprijină pe datele oferite de alte discipline mai mult sau mai puțin apropiate; anatomia și fiziologia, lingvistica, logica, fizica (acustica), teoria informației, cibernetica, sociologia etc., conturându-se noi discipline de graniță ca, de pildă, psiholingvistica.